

Aqressiv təbiətli şagirdlərlə iş təcrübəmdən

Əli QULİYEV,

Beyləqan rayonu Dünyaməliklər kəndi, Əlibala Şirinov adına 1 nömrəli tam orta məktəbin Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimi

Pedaqoji fəaliyyətimdə müxtəlif təbiətli şagirdlərlə qarşılaşıram. Elə şagirdlər var ki, onlar aqressiv təbiətə malikdirlər. Onlar həm sinif yoldaşları, həm də müəllimlərlə tez-tez gərgin anlar yaşamağa olurlar. Ancaq bir müəllim olaraq mənəm üçün bütün təhsilçilərin bir adı var: Şagird. Və müəllimlik həyatımda Yan Komenskinin bir fikrini özüm üçün şüar etmişəm: “Yüksək əqli imkanlara və bacarıqlara malik uşaqlar var, lakin onların dəyərliliyi və inadkarlığı üzündən hamı onları inkar edir, yararsız hesab edir. Bu uşaqlara düzgün yanaşmanı tapıb tərbiyə etsək, onlar dahi olaraq böyüyürlər”.

Tədris prosesində aqressiv təbiətli şagirdlərlə iş apararkən aşağıdakı qənaətlərə gəlmişəm:

1. *Ən yaxşı nümunə olmaq.* Jozef Juber yazırdı: “Uşaqların nəsihətdən çox yaxşı nümunəyə ehtiyacı var”. Unutmayaq ki, şagirdlər ən yaxşılardan həyatlarına nümunə götürür və onların hərəkətlərini təqlid edərək böyüyürlər. Məhz nümunəvi müəllim olaraq aqressiv şagirdlər üçün ideal ola bilərsiniz. Onlar sənin əməllərindən ibrət ala, gələcəkdə sakit təbiətli bir insan ola bilərlər.

2. *Aqressiv təbiətli şagirdləri yaxşı tanımaq.* Məktəb həyatında onları hirsəndirəcək nüansları müəyyənləşdirmək və məntiqi şəkildə bu şeylərdən uzaq tutmaq lazımdır. Müəllim üçün ən vacib məsələ qarşısındakı şagirdləri dərinləndirib tanımaq, onların xarakterindəki ən incə məqamları anında sezməkdir. Usta müəllim olmaq istəyirsənsə, usta da psixoloq olmalısın.

3. *Danışarkən səs tonunu nəzərə almaq.* Yüksək səsle danışmaq aqressiv şagirdləri bir qədər də aqressivləşdirir, onlara şüurlu mənfi təsir göstərir. Qışqırmaqla, onların üzərinə yeriməklə heç nə əldə edə bilməzsən. Əksinə, məsələləri daha da gərginləşdirir, fərqli məcralara yönəldərsən. Çalış ki, qəlbərlərə asta səsle usta yol tapan ol.

4. Fiziki cəza tədbirlərini tətbiq etməmək.

Aristotel yazırdı: “Döyməklə uşağı yalnız korlamaq olar”. Ən qəzəbli anda belə səsinə yüksəltmək, şagirdlərə əl qaldırmaq düzgün üsul deyil. Qarşısındakı şagirdlər də qışqıra bilərlər, özünü müdafiə tədbirinə əl atarlar. Ən yaxşı üsul onların sakitləşməsi üçün şərait yaratmaqdır. Hətta divarı belə yumruqlamalarına göz yummaq lazımdır. Çünki bu zaman onlar bütün hirsələrini cansız əşyaların üzərinə tökəcəklər və sakitləşəcəklər.

5. *Sevgi ilə yanaşmaq.* Jilbern Sesborn yazırdı: “Sevgi görməyən uşaq uşaqlığına yaşaya bilmir. O, müdafiəsiz böyüyə çevrilir”. Aqressiv şagirdlər müəlliminin onlara nə qədər sevgi hissi ilə yanaşdığını ruhən duymalıdırlar, daha özlərini təklənmiş, müəllim sevgi və şəfqətdən məhrum olmuş kimi hesab etməməlidirlər.

6. *Sosial davranış qaydalarını izah etmək.* Onlara cəmiyyətdə rolunu xatırlatmalı, etik davranış qaydalarından, şagirdlərin hüquq və vəzifələrindən hər fürsətdə danışmaq gərəkdir. Müəllimlər və digər məktəblilərlə necə münasibət qurmağı özlərini nəzərlərinə çatdırmalıdır. Onlara davranışları ucbaından yoldaşlarını itirə biləcəyini xəbərdar etməlisən.

7. *Səbrlə səhvlərini izah etmək.* Aqressiv şagirdlər qəzəbli, sərt olduğu vaxtlarda onlarla ünsiyyət alınmaz. Sakitləşmələrini gözləmək, daha sonra nəyi səhv etdiklərini sakit səsle izah etmək lazımdır. Onlara “siz tərsiniz”, “siz aqressivsiniz” kimi cümlələr işlətməməli, bu zaman özün də tərsləşməməlisən. Aqressiv olduğu zamanlarda şagirdlərə “yox” deməyi bacarmalıdır. Ancaq sonra bu “olmaz”ın izahını da verməyi unutmamalısın.

8. *Hər bir dəyərliliyə qadağa qoymamaq.* Jan Jak Russo yazırdı: “Uşağından müdrik bir insan yetişdirmək istəyirsənsə, onun dəyərliliyini məhv etməyin”.

Hansısa bir dəyərliliyə göz yummaq da ustalıq tələb edir. Dəyərliliyə görə qoyulan qadağa hər zaman effekt verə bilməz. Odur ki, hər hansısa bir qadağa qoyarkən onu səbrlə izah etməli, qadağalar çərçivəsində qazandıqlarını, əks vəziyyətdə isə itirəcəklərini sadalamalıdır.

9. *Müsbət hesab etdiyiniz davranışlarını qiymətləndirmək.* Aqressiv şagirdlərin də potensialları var. Peşəkar müəllim kimi bu potensialları üzə çıxarmalı, həmin şagirdləri yüksək qiymətləndirməli, hətta mükafatlandırmalıdır. “Gözəl söz ən böyük mükafatdır” deyimini unutmayaq. Xəsislik

etmədən ən yaxşı sözlərlə onlara qürur hissi yaşatmaq olar:

- “Əhsən! Mən sənə inanırdım!”
- “Bəli, sən bunu bacardın!”
- “Afərin! Yoldaşların da səninlə fəxr edir!” və s.

Bu xoş sözlər onlarda özünəinam hissi yaradacaq.

10. *Yoldaşları ilə ünsiyyət qurmasını təmin etmək.* Məhəmməd peyğəmbər buyurmuşdur: “Sizin ən yaxşınız ən gözəl xasiyyətlinizdir, o kəsləriniz ki, özləri başqaları ilə ünsiyyət tuturlar, başqaları da onlarla ünsiyyət tuta bilər”.

Ünsiyyətin sosial tələbat olduğunu bilərək aqressiv təbiətli şagirdlərin öz yoldaşları ilə birgə daha çox vaxt keçirmələrinə şərait yaratmalısın. Bu, onlara öz vəzifə və məsuliyyətlərini dərk etməyə yardım edəcək. Lakin onların digər aqressiv şagirdlərlə dostluq etməsinə imkan verməmək lazımdır.

11. *Gərçəkləri göstərməklə aqressiv şagirdlərin güvənini qazanmaq.*

Dərslərinin birində müəllim şagirdlərə belə bir tapşırıq verir:

- Hər kəs yumruqlarını sıxsın, növbə ilə əvvəlcə sağ əlinin şəhadət barmağını, daha sonra isə sol əlinin şəhadət barmağını yuxarıya qaldırsın.

Bunu deyən müəllim barmaqlarını yumruq şəklində yığaraq baş barmağını yuxarıya qaldırır. Şagirdlər də müəllimin bu hərəkətini təkrar edirlər. Bunu gören müəllim deyir:

- Əziz şagirdlər, mən sizə şəhadət barmağınızı yuxarıya qaldırın desəm də, özüm baş barmağınızı yuxarıya qaldırdım. Sizlər isə mənim hərəkətlərimi eynilə təkrar etdiniz. Yadda saxlayın, şagirdlər müəllimlərinin dediklərini yox, göstərdiklərini daha tez öyrənirlər. Çünki mənə güvəndiniz.

Bəli, məhz güvənəcək müəlliminin sayəsində aqressiv şagirdlər də sabahın güvənli insanları olacaqlar.

Şagirdlərimizi qoruyaq, onlara nümunə olaq, onların nümunəvi olmasının təməllərini ataq.

Məhəmməd Füzuli “Leyli və Məcnun” poemasında yazırdı:

*Bir səf qız oturdu, bir səf oğlan,
Cəm oldu behiştə huri qılman.*

Məktəbi behiştə, şagirdləri isə hurilərə və qılmanlara bənzədən dahi şairimiz biz müəllimlərin ikinci evini və mənəvi övladlarını necə də gözəl təsvir etmişdir.